

Hubay Miklós

Kalapot emelek a fiatalok előtt

Drámaírókat mutat be ebben a számában a Napút. És izgalmas tanulmányokat is közöl, persze ezeknek is a dráma a témájuk.

Ritka jelenség egy ilyen kiadvány Magyarországon. Mondhatnám: világszerte is. A fősodorból (magyarul ezt trendnek mondják) eltűnőben vannak a magas igényű, eredeti új drámai művek – s ami nagyobb baj, eltűnt az igény erre a színházaknál is, de még a kritikában is. Kitűnő kritikussaink tanulmányait összegyűjtő kötetekben elvéve, ha találunk drámaelemzést, és jóformán soha eszmefuttatást arról, hogy a lét-nemlét kérdéseit (a dermesztő „Medúza-valóságot”, ahogy Kosztolányi mondja) mily módon lehetne ma is megközelíteni drámát építő játékkal és logikával. Az elmúlt 2500 évben nemegyszer sikerült örök dicsőséget hozván az antik Athénnek, az Erzsébet-kori Londonnak, a Napkirály Párizsának, a madridi aranyszázadnak, Firenzének, Weimarnak... Ez a végzetet faggató impulzus Mohács után megjelent a szellem alkotóerejében nálunk is. Olyan intenzitással, hogy a Balassi Menyhárt árultatásáról szóló drámával kapcsolatban Kertbeny Károly Shakespeare-t emlegeti.

A dráma sorsfordító szándéka sem volt kisebb a művészi becsületnél: „Hogy az Úristen az megérdemlett büntetést elhalassza és megtartsa hazátokban, igaz hitben, reménységben”. Legelső drámámnak mottója lett ez a szándék.

1940-ben, amikor én a *Hősök nélkül* írtam, ugyanolyan szorongatóak voltak a nemzet sorskérdései, mint a mohácsi csata és Buda eleste után... De kortársaim drámái élére szintén kitűzhető volt ez a szándék. Az *Oszlopos Simeon* jában Sarkadi vadul kockázik a jövőért. Arany János kétségbeesett bölcsességéhez jut el: a rosszat tovább rontani – „No, lássuk, Úristen, mire megyünk ketten.”

Ebből az immár majd félezredes hagyományból tör az égre Madách. Az emberiség lét-nemlét kérdésének megragadásában kétségtelen, hogy egyedülálló drámai koncepciójával ő jutott el a leglényegig. Művének elemzése Arany János óta szakadatlanul tart. A Napút e számában Németh Péter Mikola folytatja egyre újabb távlatokat nyitó eszmélkedéseit *Az ember tragédiájáról*.

Ám e nagy hagyomány a következő korok magyar drámaírói számára is nézőpontjaiknak magasabbra tűzését kell, hogy jelentse.

Bizonyára magas életkorom adta az ötletet a drámairodalom új generációinak seregszemléjéhez, hátha annyi idő alatt gyűjtöttem annyi tapasztalatot, aminek hasznát láthatják. Meg aztán én se mulaszthatom el, hogy búcsúzaskor kalapot emeljek a fiatalok előtt.

Valóban: láttam, végiglelkésedtem, végigszenvedtem a XX. században nagyszerű magyar drámaírók nemzedékeinek együttes jelenlétét és legjobb szándékaiknak elpangását.

Ígéretes tehetségekben bővelkedtek azok a dramaturg osztályok, amelyeket taníthattam (1957-ig). És nem egy ígéret be is teljesedett. Tanítás után siettem öreg barátaimhoz. Lengyel Menyhért, Nagy Lajos, Barta Lajos élete végső percéig tartó erőfeszítéseinek lehettem tanúja, hogy utolsó üzenetként befejezenek még egy posztumusz drámát.

De már jóval korábban, egyetemi hallgatóként igyekeztem esténként a Luxor kávéházba, Szomoró Dezső asztalához, vagy ahogy akkoriban mondtuk, *Deske* lábaihoz.

Molnár Ferenc lányának, Sárközi Mártának Nyúl utcai villája teraszán (apja önkéntes emigrációban, Amerikában) hallgathattam Illyés Gyula fejtegetéseit, hogy milyen kincseket rejt számunkra a népi komédia. (Illyés akkoriban írta a *Lélekbúvárt* a freudizmusról népi komédiák formájában. Bár mindenki azt rebesgette, hogy a marxizmust figurázta ki benne.)

Kortársaim közt is hányan voltak, akik életre-halálra akarták kivágni drámáikban a maximumot. Vészi Endrével, Sarkadi Imrével, Gáli Józseffel, Maróti Lajossal, Örkény Istvánnal kezdhethetném a sort. Utoljára mostanában Sütő András ment el közülük. Akik még élünk e nagyra hivatott nemzedékből, emelt fővel mondhatjuk, hogy nem egy olyan drámát gondoltunk el, amely versenyezhetett (volna) a Nagyvilágban olvasható külföldi szenzációkkal.

És ugyanakkor személyesen ismerhettem a Nemzeti Színháznak azokat az igazgatóit, akik számára halálosan fontos volt, amit ez a *plejád* teremteni tudott – egy új aranykort... Még jártam Hevesi Sándor emeletes könyvtárszobájában, a neki dedikált Bernard Shaw-arcképek között. A zöldfülű senkinek premiért csinált Németh Antal. Az ezerarcú Major Tamástól kaptam felmondólevelet, és utána új darabomnak nagyszerű rendezést (*Színház a cethal hátán*). Ebbe a megvalósult arany évtizedben a nagy prózaíró, Márai Sándor is drámaírásra adta a fejét. És a legnagyobb költő: Weöres Sándor is. A magam sorsán mérve, húszéves koromban úgy érezhettem, hogy a nemzeti színházi kispadon ülve a művészbejárónál reám várnak azok a félistenek: Csontos, Tótkés, Bajor, Szörényi, Jávor, Maklári... és ma pedig, az 50. dráma megírása után, a tizedik X-et taposva, nincs Pesten színház, amelybe bemerészkedhetnék a művészbejárón.

Kiöregedtem? Meglehet. Ám az is lehet, hogy ez az egész civilizáció öregedett ki, valamilyen falanszter utáni állapotra... Így aztán, ha valamikor, most volna igazán szükség a dolgok lényegéig ható drámaírói pillantásra.